FRA ÅRSRAPPORT 2021

MEDARBETARE I DEMOKRATINS TJÄNST

FRA

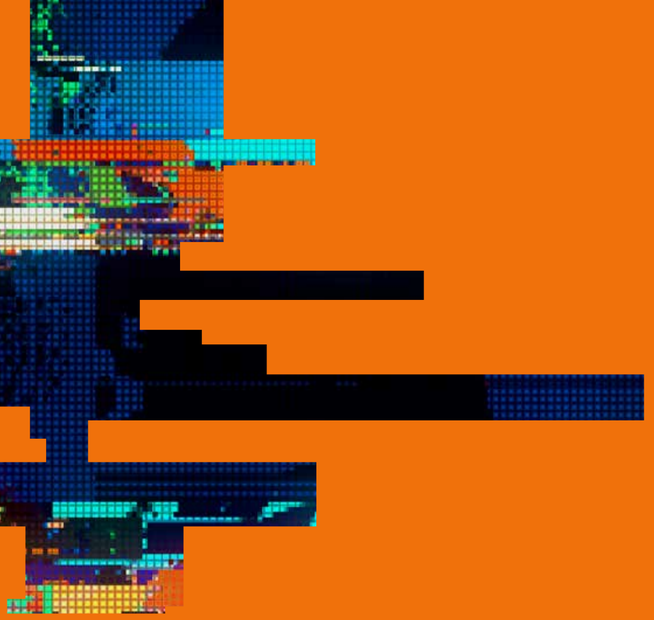

FRA:S MEDARBETARE ÄR alla olika. Deras karriärer, intressen och personligheter skiljer sig åt. Här finns tekniker, programmerare, språkvetare, analytiker och administratörer. Och många andra. Människor från alla delar av Sverige, i alla åldrar och med olika bakgrund. Men de har några saker gemensamt. Sin kompetens, sin förmåga att bidra till FRA:s verksamhet. Och sin övertygelse om att de med sitt arbete gör skillnad för hela samhället.

I DEN HÄR årsrapporten möter ni – vid sidan av verksamheten under 2021 – några av dem. De kommer inte alltid att presentera sig med sina fullständiga namn. Eller visa sina ansikten. Men de är alla med för att berätta om sin del i vårt gemensamma uppdrag. Att varje morgon gå till jobbet för att skydda Sverige, vår demokrati och vårt sätt att leva. Varje dag. Dygnet runt. Året om.

»Behoven av underrättelser är stort och kraven ökar på FRA.«

Försämrat säkerhetspolitiskt läge

Säkerhetsläget i Sveriges närområde har på mycket kort tid allvarligt försämrats. Rysslands krig mot Ukraina har skapat den allvarligaste säkerhetspolitiska krisen sedan andra världskriget. Ryssland hotar den europeiska säkerhetsordningen och har genom sin invasion kastat in världen i en internationell kris. Det nya säkerhetspolitiska läget kommer att prägla utvecklingen på både kort och lång sikt och ställa nya krav på Sveriges förmåga att skydda sina intressen.

I skrivande stund vet vi inte hur krisen och kriget i Ukraina kommer att utveckla sig. Men utvecklingen visar återigen på vikten av goda underrättelser. FRA följer förstås det som händer i vårt närområde och fungerar som en larmklocka för hoten mot Sverige. Genom signalspaningen får den svenska regeringen och svenska beslutsfattare tillgång till egen information och behöver inte vara beroende av andra länders beslutsunderlag. Den snabba utvecklingen både nära Sverige och längre bort understryker också vikten av samarbetet mellan de tre svenska underrättelse- och säkerhetstjänsterna FRA, FM/Must och Säkerhetspolisen. Tillsammans är vi starkare och det är glädjande att vårt samarbete utvecklas varje dag.

Utvecklingen i vårt närområde har förstås också ökat uppdragsgivarnas behov av information och varit en viktig del av FRA:s rapportering.

Hoten mot Sverige är komplexa och i säkerhetspolitiska sammanhang riskerar vi ibland att fastna med blicken på kartan. Men en stor och viktig del av den breddade hotbilden som riktas mot Sverige utspelar sig i cyberdomänen.

I den digitala världen är alla grannar och det innebär att vi numera har många stora och ibland hotfulla grannar i vårt digitala närområde. FRA följer de allvarligaste hotaktörerna och vi behöver följa och hantera många fler hot än förr.

Den snabba digitala utvecklingen har tjänat Sverige väl. Men digitaliseringen öppnar också nya sårbarheter för Sverige.

Under året har detta blivit allt tydligare. Cybersäkerheten och de sårbarheter ett digitaliserat samhälle står inför har fått ökad uppmärksamhet. Men ännu, vill jag hävda, inte den uppmärksamhet de förtjänar. Det handlar om komplexa hot, som kräver engagemang på högsta nivå på myndigheter och företag. Intrång är kostsamma och svårhanterade. Vi måste höja garden mot cyberhotet. Cybersäkerhet måste vara en fråga för styrelser och ledningsgrupper – inte ett ansvar som stannar hos it-chefen.

Sverige utsätts för attacker från statsaktörer hela tiden. Det sker medan du läser den här texten och de statsaktörer, i klartext andra länders underrättelsetjänster, som vi följer är intresserade av information som gynnar deras egna intressen. Det kan handla om information om vår militära förmåga, om industrispionage, om angrepp mot forskning. De vill hitta information som kan användas vid påverkansoperationer för att misskreditera makthavare eller splittra landet. De söker efter sårbarheter som kan användas i framtiden för att slå ut kritisk infrastruktur eller andra system. Och aktörerna rör sig över hela skalan och använder cyber som ett verktyg för att uppnå sina mål.

Därför är det också glädjande att det nationella cybersäkerhetscentret där Försvarsmakten, FRA, Säkerhetspolisen och MSB samarbetar nu har kommit igång. I centret kommer vi att kunna arbeta närmare tillsammans för att stärka skyddet för Sverige.

Signalspaning omgärdas av ett tydligt regelverk och en omfattande tillsyn. Så ska det förstås vara. Därför är det också bra att frågor kring den lagstiftning som styr vårt arbete uppmärksammats under 2021. Jag vill understryka att den nya lagstiftning som finns på plats sedan årsskiftet underlättar för oss. Jag är också glad över det stora stöd lagstiftningen fick i Sveriges riksdag i höstas. Den nya lagstiftningen skapar ett ännu tydligare regelverk, stärker integriteten och gör det lättare för oss att samarbeta med andra. Det är någonting som vi på FRA välkomnar.

Sverige bygger säkerhet tillsammans med andra och även inom signalspaningområdet är internationella samarbeten av stor betydelse. På den arena där FRA verkar är det ingen som klarar sig själv, inte ens de allra största aktörerna. Vi förväntar oss att Sveriges vänner ska ge oss den information som vi behöver för att skydda oss själva. Våra vänner förväntar sig att vi hjälper dem. Alla behöver samarbeta. Men vi ska inte heller vara naiva. Det är bara Sverige som sätter svenska intressen först och därför är det viktigt att ha en egen inhämtningsförmåga.

Signalspaningslagen uppmärksammades också i samband med Europadomstolens avgörande i maj 2021. Domen ger i huvudsak godkänt för den svenska signalspaningslagstiftningen: huvuddragen i de svenska lagarna möter Europakonventionens krav. Samtidigt identifierades också tre brister i lagstiftningen. En av bristerna är delvis hanterad i den nya lagstiftningen, övriga brister kommer att omhändertas av den kommande översynen av signalspaningslagen som aviserats av regeringen.

Underrättelsetjänsten FRA och den unika information som produceras till våra uppdragsgivare är en viktig del i skyddet av Sverige. Vi brukar säga att FRA finns till för din trygghet och vår demokrati, varje dag, året om. Allt fler lockas också att arbeta på FRA. I skrivande stund är vi cirka 900 medarbetare. Exakt hur många som jobbar på FRA är inte en öppen uppgift, men myndigheten är större än någonsin. Under 2021 fick vi över 100 nya kollegor. Och i en orolig tid behöver vi bli ännu fler som arbetar för att skydda Sverige.

Den breda och komplexa hotbild som finns mot Sverige och svenska intressen ställer stora krav på oss. Behoven av underrättelser är stort och kraven ökar på FRA. Därför har vi också fått tillskott av riksdagen och myndigheten kommer att fortsätta att expandera de närmaste åren.

FRA:s verksamhet omgärdas av stark sekretess. Vi behöver skydda våra kunskaper, förmågor och medarbetare. Våra framgångar firas utan stora offentliga rubriker och våra medarbetare arbetar varje dag i det tysta för Sveriges säkerhet och integritet. Så måste det vara. Men vi går till arbetet, varje dag, med vetskapen om att vi kan göra skillnad. Och jag hoppas att du som läser denna öppna årsrapport får en lite bättre inblick i vad vi gör för att skydda Sverige. Varje dag. Året om.

Björn Lyrvall
Generaldirektör

KIEV 2022-03-03. Ett bostadskvarter i Borodyanka i utkanten av Kiev efter ett ryskt angrepp.
Foto: Johan Nilsson/TT

Spänningar präglade 2021

Situationen i världen och Sveriges närområde fortsatte under 2021 att i allt högre grad präglas av spänningar och oro.

Under året förekom det incidenter och rysk förstärkning längs gränsen till Ukraina. I april skedde ryska truppförflyttningar, vilka förklarades med att det rörde sig om övningsverksamhet. I juni skedde en incident i Svarta Havet där ryska flygplan uppgavs ha skjutit varningsskott mot ett brittiskt örlogsfartyg utanför den ockuperade Krimhalvön.

Under november 2021 började Ryssland åter förflytta trupper till gränsen. Enligt uppgifter rörde det sig om runt 100 000 soldater. Uppladdningen under hösten följdes av olika utspel från Rysslands president Putin där han bland annat krävde garantier att länder i Rysslands närhet skulle förbindas att inte bli medlemmar av Nato. Putin talade då även om möjligheten till ”militärtekniska” åtgärder från Rysslands sida.

Under hösten 2021 ökade spänningarna mellan Belarus och dess EU-grannar. Regeringen i Minsk tillät utländska migranter att söka sig in i EU via Belarus, vilket ledde till en spänd situation vid gränsen mot Polen och Litauen. EU anklagade Belarus för att avsiktligt försöka destabilisera EU genom att locka migranter att nå EU via det egna territoriet.

I Mali fortsatte stridigheterna. I somras genomfördes en kupp mot den sittande regeringen. Under senare delen av 2021 förekom uppgifter om att ryska legosoldater från Wagner-gruppen anlänt till Mali, vilket föranlett protester från ett antal västländer.

Under sommaren lämnade de sista utländska trupperna Afghanistan, samtidigt som de talibanska styrkorna i brist på starkt motstånd snabbt lade under sig allt mer av landets territorium. Under främst augusti månad genomfördes en evakuering av personer med särskilda skyddsbehov från Kabul, samtidigt som staden intogs av talibanerna.

Situationen kring Kina och Taiwan är ytterligare exempel på ökad konfliktnivå. Kina genomförde under 2021 ett ovanligt stort antal flygföretag i närheten av Taiwan. Från USAs sida har president Biden uttalat att USA har en förpliktelse att stödja Taiwan. Konflikten har internationell betydelse, exempelvis eftersom flera av världens största och mest avancerade tillverkare av mikrochips är belägna på Taiwan.

Cyberangrepp fortsätter att vara ett allvarligt hot mot våra allt mer digitaliserade samhällen. Dessa angrepp pågår ständigt och blir allt mer avancerade och målinriktade. Under året förekom det flera storskaliga angrepp via tjänsteleverantörer, så kallade ”supply chain-attacker”. Det rör sig både om angrepp där data stulits och tillfällen där viktiga it-system satts ur spel. Ett exempel på det senare i Sverige är det angrepp som under flera dagar i juli slog ut kassasystemen på Coop.

Under december offentliggjordes en sårbarhet i loggningsverktyget Log4J, som används i ett mycket stort antal servrar på internet. Angripare var snabba med att dra nytta av den nya sårbarheten, medan uppdateringarna för att avhjälpa den i många fall var långsamma.

Texten bygger på öppna källor och inte på signalspaningsunderlag.

‹ KIEV 2022-02-16. Ilya Pogutsia, 30, med en vit duva på Självständighetstorget i Kiev (eller Majdan Nezalezjnosti som det heter på ukrainska). Samtidigt omgavs Ukraina av 190 000 ryska soldater, den största mobiliseringen i Europa sedan andra världskriget.
Foto: Jerker Ivarsson/Aftonbladet/TT

Nicklas

FRA bidrar till att svenska myndigheter kan hålla hög it-säkerhet. Nicklas är en av dem som jobbar med it-säkerhetsgranskningar och rådgivning.

”Det går att utveckla sig i all oändlighet”

–Anställningsintervjuerna var inte så upplysande. Jag ställde frågor om hur it-miljön såg ut, antalet servrar, arbetssätt, produkt- och teknikval, men fick inga besked. Men jag tyckte att miljön verkade lockande. Började på serverdriften. Numera arbetar jag mestadels med att säkerhetstesta samhällsviktiga it-miljöer.

Din bakgrund?
–Jag har hållit på med serverdrift i många år. Gick först några kortare utbildningar på 90-talet inom programmering och nätverk. Men det fanns nästan ingen som kunde tekniken på den tiden, inte på riktigt.

–Ett konsultbolag ryckte i oss så vi lämnade utbildningen för att få lön. Saken var att när de skickade mig på första uppdraget hade jag aldrig sett en stor kontorsmiljö i hela mitt liv. Det fanns några terminaler i entrén och jag trodde att uppdraget hade med dom att göra. Men så öppnades en annan dörr, och då: Ett kontorslandskap, det var så vackert – en helt ny värld!

–Sedan satt jag ett kort tag vid en helpdesk. Jag kan ha ett enormt tålamod, men jag vill ha respons på vad jag säger. Säger jag gör så, uppskattar jag om personen som ringt in inte gör si.

–Körde som egen konsult på slutet, men jag sover bättre av att ha månadslön. Har fem barn – regelbunden lön ger trygghet.

Hur var det att komma till FRA, då?
–När jag kom till FRA och såg det här gänget – jag hade sett världen men inte det här, det slog ju hål på allt! Först var jag på serverdriften i fyra år. Sedan it-infrastrukturutveckling. För ett par år sedan till it-säkerhetsgranskningarna som vi utför.

Hur är miljöerna du får testa, då?
–Alla kontor är olika. Det finns myndigheter som är helt otroliga, fantastiska arbetsplatser och arbetsmiljöer som jag inte ens fattar hur de får till. Jag åker land och rike runt. I vanliga fall är vi ute i några veckor och sedan hemma på kontoret några veckor.

–Vi jobbar aktivt med att få bra kontakt med teknikerna ute på myndigheterna. Det är viktigt att de känner sig delaktiga. Oftast är de nyfikna.

–Det händer att vi får testa den fysiska säkerheten också, det är kul. När vi tar över uppdragsgivarens it-miljö, då blir det julafton. Då visar vi på hur en angripare skulle kunna komma åt deras guldägg, det blir effektfullt under redovisningarna. Alla ska förstå, generaldirektör som it-tekniker, vad som inte är bra.

Nästa steg i arbetslivet?
–Vi får se var det slutar. Just nu är det här det roligaste och jag hoppas att det håller i sig länge till. Den här arenan har så stora djup att det går att utveckla sig i alla oändlighet.

– Nu jobbar jag för Sverige AB och har fått insikter som få har utanför grindarna. Tanken att gå tillbaka och inte ha insyn i de stora sammanhangen – det vore som om hela världen skulle krympa. Jag vet inte hur det skulle gå.

Kliar det i fingrarna när du hör om stora cyberattacker i världen?
–Redan att ge sig ut i ett fredligt kontorsnätverk ger en liten kick. Att hantera elaka och ondskefulla attacker är ännu roligare!

Fast Nicklas får ibland dölja sin glädje när han och kollegerna tagit över ett nätverk som de ska testa.

–Vi kan jubla när vi hittar någon storslagen attackväg. Men för uppdragsgivaren kan det innebära miljoninvesteringar för att åtgärda säkerhetsbristerna. Vi lägger mycket tid på rådgivning så vi inte bara släpper uppdragsgivarna med en bister rapport – det viktiga är ju att it-miljöerna blir säkrare i verkligheten.

”Det händer att vi får testa den fysiska säkerheten också, det är kul.”

Signalunderrättelse-verksamhet under året

Närområdet
FRA följer noga den militära aktiviteten i Sveriges närområde. Den senaste tiden har aktiviteterna trappats upp påtagligt och påverkats av Rysslands invasion och krig i Ukraina. Genom att rapportera om olika militära företeelser bidrar vi till att utveckla Sveriges försvar. Vi bidrar också med underlag för beslut rörande både kortsiktig beredskap och strategiska överväganden.

Redan innan den nuvarande säkerhetspolitiska krisen utvecklades kunde FRA under 2021 se att den militära aktiviteten i Östersjöområdet fortsatte att öka. Övningarna som FRA följt under året har ökat inte bara i omfattning, utan även i komplexitet.

FRA rapporterar dagligen till Försvarsmakten om militära fartygs- och flygplansrörelser i vårt närområde. Därutöver har FRA under året rapporterat om utländska förbands truppförflyttning, om förnyelse av militär materiel samt om utprovning av nya vapensystem.

Utrikes och säkerhetspolitik
För att Sverige ska kunna föra en självständig utrikes- och säkerhetspolitik måste våra beslutsfattare ha en god förståelse för händelseutvecklingen i vårt närområde och andra länder där Sverige har intressen. Genom en omfattande och spetsig rapportering bidrar FRA till att skapa goda förutsättningar för välgrundat svenskt beslutsfattande. FRA har till exempel kunnat rapportera om olika länders avsikter gentemot Sverige.

Stöd till Försvarsmaktens insatser utomlands
FRA:s stöd till Försvarsmaktens internationella insatser utomlands har fortgått sedan 1990-talet, och har även under 2021 varit en central verksamhet. Under året har FRA haft mycket nära samarbete med Försvarsmakten och stödet från FRA har omfattat utrustning, utbildning, specialkompetens samt underrättelser.

Typiska underrättelser som rapporterats i anslutning till svensk militär insatsverksamhet utomlands handlade om information om säkerhetsläget där svensk trupp befinner sig. Exempelvis har observationer och information kring pågående förberedelser för olika typer av attacker eller annan säkerhetshotande verksamhet rapporterats löpande, till bland annat Försvarsmakten.

Terrorism
I en globaliserad värld kan terrorismhot mot Sverige ha sitt ursprung i länder långt från Sveriges gränser. FRA och signalspaningens centrala roll i underrättelsearbetet har även under 2021 tydligt kunnat bekräftas i bekämpningen av internationell terrorism som kan utgöra hot mot Sverige och svenska intressen.

FRA fortsätter att stödja Säkerhetspolisens arbete mot terrorism och vi har under 2021 kraftfullt breddat vår underrättelseproduktion på området. Stödet har möjliggjort för Säkerhetspolisen att vidta åtgärder för att avvärja konkreta hot. Signalspaning ibland varit helt avgörande och för att upptäcka dessa hot.

‹ STOCKHOLM 2021-12-06. FRA ger regeringen underlag för en svensk självständig utrikes- och säkerhetspolitik. OSSE:s 28:e ministerrådsmöte under svenskt ordförandeskap. Foto: Sipa USA

Främmande underrättelseverksamhet
Hotet mot Sverige från utländska underrättelsetjänster fortsätter att öka. FRA har här en viktig uppgift att stödja Säkerhetspolisen och Försvarsmakten med information om utländska underrättelsetjänster som bedriver underrättelseinhämtning riktad mot Sverige. Utöver rapportering som rör särskilda fall, har FRA även bidragit med information om utländska underrättelsetjänsters generella mål och metoder.

Exportkontroll
Ett flertal länder försöker kringgå svensk lagstiftning och anskaffa svenska civila produkter som även kan användas i militära sammanhang, produkter med så kallade dubbla användningsområden. FRA bidrar till att stävja sådana anskaffningsförsök genom att delta i en nationell samverkan inom ramen för svensk exportkontroll. Under 2021 har FRA fortsatt att producera rapporter på dessa företeelser till Säkerhetspolisen och Försvarsmakten och på så sätt bidragit till arbetet att förhindra global spridning av massförstörelsevapen.

Teknisk signalspaning och signalreferensbibliotek
FRA inhämtar fortlöpande signaler från utländska radarsystem för att vidmakthålla det signalreferensbibliotek som ligger till grund för de varnar- och motmedelssystem som används av svenska militära flygplan och fartyg. Informationen används även för att löpande upprätthålla en pålitlig bild av andra staters flygplans- och fartygsrörelser i vårt närområde.

Produktionen av signalreferensbiblioteket för Försvarsmaktens behov fortskred som planerat.

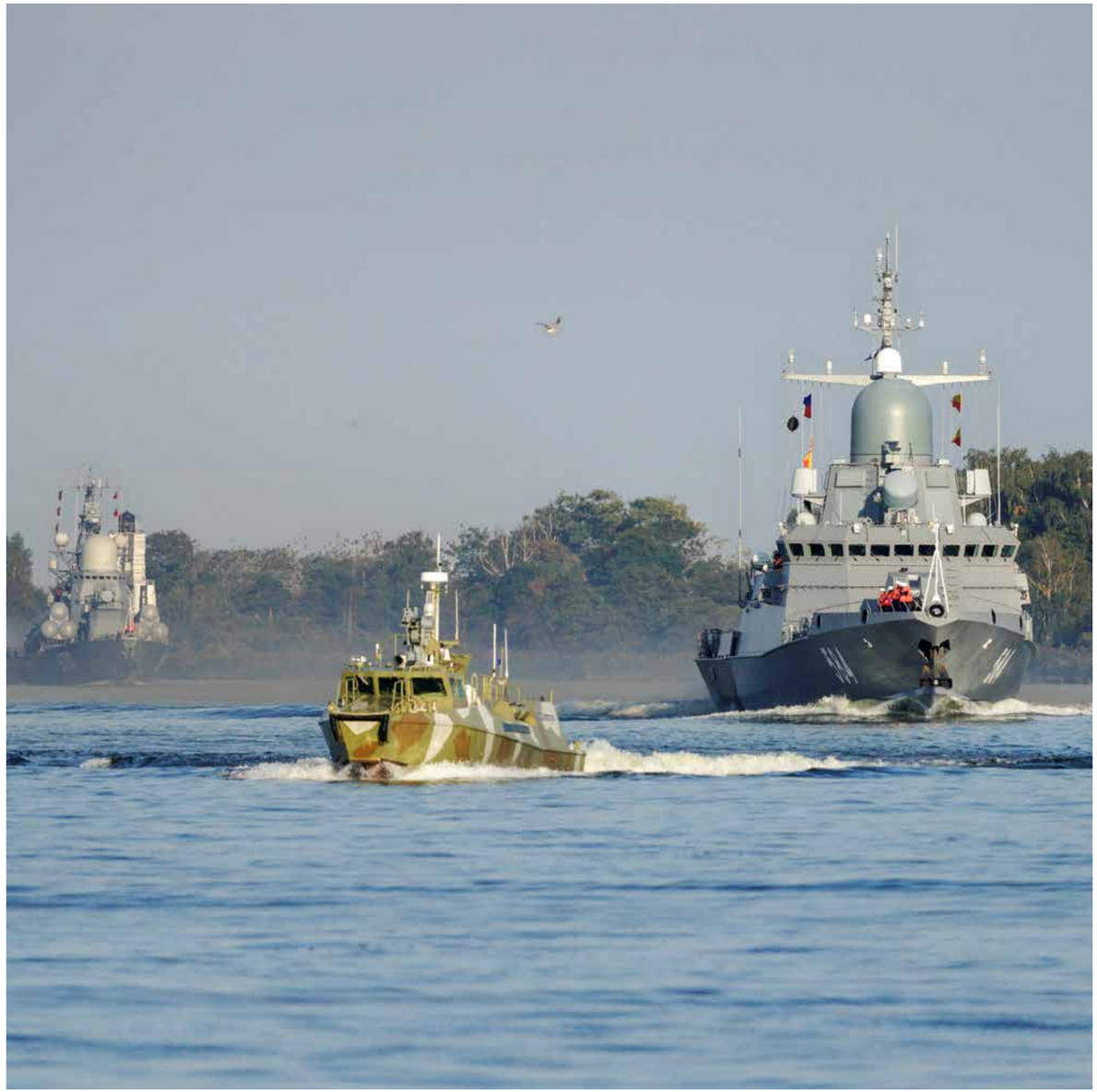

BALTIJSK 2021-09-08. Ryska fartyg i Östersjön under övning som genomfördes av Ryssland och Belarus.
Foto: REUTERS/Vitaly Nevar X06936

Molly

Som analytiker på FRA är Molly med och omvandlar signalspaning till rapporter som stödjer Försvarsmaktens insatser utomlands. Att bidra till dessa är en anledning till att hon trivs på jobbet. En annan är närheten till löprundan i skogen. Och soluppgångarna över Lovön.

”Vi tar hjälp av varandra”

– Jag växte upp i närheten av Lovön och visste att FRA låg där. Men vad de egentligen gjorde hade jag ingen uppfattning om. Nu är jag här själv.

Genom åren har Försvarsmakten varit med i över hundra internationella insatser runt om i världen. Målet är att skapa fred eller försöka bevara en bräcklig sådan. Sedan ett år jobbar Molly med FRA:s stöd till dessa insatser. Hennes väg dit var inte spikrak.

Efter gymnasiet som humanist med studier i ett halvdussin moderna språk ville Molly göra värnplikt. Hon ville pröva något nytt och testa sina gränser. Hon sökte till Försvarets tolkskola. Varför inte?

Det tycks för övrigt vara en viktig del av hennes syn på livet: Varför inte?

– Jag trodde kanske att de språk jag läst tidigare skulle komma till nytta, men istället fick jag börja om från början med ett nytt språk. Men varför inte? tänkte jag.

–Jag hade inte mött riktigt motstånd tidigare. Jag hade det lätt för mig i skolan och ägnade mig åt fritidsaktiviteter som jag hade fallenhet för.

–Men nu! De flesta på Tolkskolan presterade bättre än vad jag gjorde, trots att jag gjorde mitt yttersta. Dessutom var jag en bitvis ganska talanglös soldat. Jag trivdes verkligen inte med värnplikten medan den pågick, men såhär i efterhand fattar jag att det var precis vad jag behövde.

De år som följde var en fortsättning på Mollys sökande efter att bidra och göra skillnad.

– Jag pluggade statskunskap och jobbade en tid i Mellanöstern. Därefter återvände jag till Försvarsmakten, den här gången som anställd soldat. Jag var ganska säker på att varken jag eller organisationen kommit till vår rätt vid första mötet – mycket riktigt trivdes vi nu betydligt bättre med varandra.

Sedan följde några år när studier varvades med olika tjänster i Försvarsmakten, både som civil och militär. Molly arbetade också några år på Säkerhetspolisen. Sedan på Must. Arbetet var konkret och intensivt, känslan att bidra och göra något av betydelse var stark. Vi hade ofta stöd av underrättelser från FRA.

Efter en föräldraledighet sökte Molly jobb som analytiker på FRA. Här är hon idag.

–Jag sökte en aprildag och kunde börja påföljande januari. Och som för alla andra är det ett halvårs provanställning innan man släpps in i verksamheten på allvar.

Vad gör ni då?
– Jag har många vänner och tidigare kollegor som gjort utlandstjänst och gärna åker igen. Det känns så klart värdefullt att få bidra till att de kan lösa sina uppgifter så bra och säkert som möjligt.

–Här på FRA arbetar vi med signalspaning. Det är vårt sätt att framställa underlag som sedan leder till konkreta rapporter. Det blir sällan spetsigare än med signalspaning.

– Jag känner mig väl mottagen på FRA. För att trivas här bör man vara driven, nyfiken och engagerad. Envishet skadar inte heller. Vi arbetar tillsammans och tar hjälp av varandra. Arbetstiderna är flexibla så det fungerar bra att vara småbarnsförälder.

–Att få arbeta på Lovön ser jag som en löneförmån. Jag älskar att springa i skogen. Här kan jag göra det ofta. Jag är inte den som saknar stenstaden – istället får jag varje morgon se soluppgången lysa upp den fantastiska kulturmiljön som omger FRA.

”Jag är inte den som saknar stenstaden.”

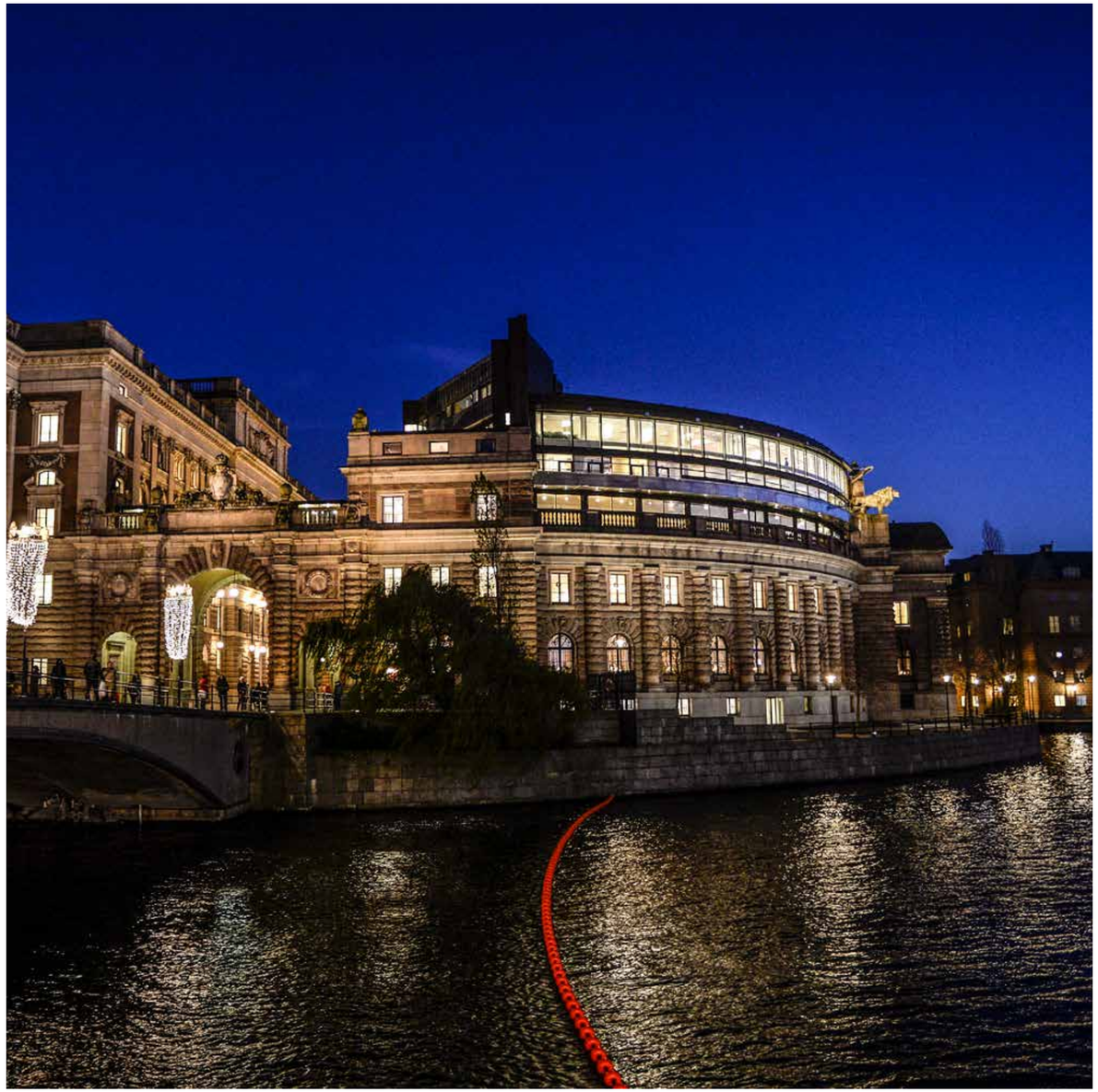

❮ Foto: Pontus Lundahl / TT

Ny lagstiftning styr FRA

Riksdagen beslutade i november 2021 om ny lagstiftning om personuppgiftsbehandling som från årsskiftet 21/22 reglerar FRA:s försvarsunderrättelse- och informationssäkerhetsverksamhet. Riksdagens beslut omfattade också justeringar i signalspaningslagen.

FRA fortsätter, när det gäller försvarsunderrättelseverksamheten, att lyda under samma system för inriktningar, tillstånd och tillsyn som hittills, men med bättre legala möjligheter att fullgöra sina uppgifter.

Behandling av personuppgifter
Beslut fattades om införande av en ny ”FRA-PuL” som reglerar hur FRA får behandla personuppgifter. Syftet med den nya FRA-PuL är att ge FRA möjligheter att behandla personuppgifter där detta är ändamålsenligt, samtidigt som fysiska personers fri- och rättigheter ska skyddas.

Liksom med tidigare lagstiftning måste FRA för att behandla personuppgifter ha särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål. Nytt är att den nya lagen omfattar behandling av personuppgifter inte bara inom försvarsunderrättelse- och utvecklingsverksamheten, utan också inom informationssäkerhetsverksamheten då vi bistår myndigheter och statliga bolag (se sidan 12 och 25).

Möjligheterna till effektivare informationsdelning med framför allt Försvarsmakten och Säkerhetspolisen förbättras genom den nya lagstiftningen. Detta kommer att underlätta samarbete som förutsätter skyndsamhet, exempelvis då myndigheterna gemensamt följer ett visst skeende.

FRA får under vissa förutsättningar föra över personuppgifter till annat land eller internationell organisation. FRA måste dessförinnan bland annat säkerställa att mottagaren garanterar tillräckligt skydd för personuppgifterna.

Ett nionde ändamål stärker internationellt samarbete
I FRA:s årsrapport 2020 beskrevs de åtta ändamål som är tänkbara vid godkännande av uppdrag till FRA att genomföra signalspaning (ladda ned den på fra.se).

Vid årsskiftet 21/22 infördes ett nionde ändamål, vilket innebär att FRA kan få som inriktning att genomföra signalspaning där syftet inte primärt handlar om Sveriges direkta säkerhetsintressen, utan säkerhetsintressen hos annan underrättelseorganisation som FRA har samarbete med. Detta stimulerar i sin tur att FRA får del av motsvarande underrättelser från FRA:s samarbetspartner. Att samarbetet fungerar på det sättet ligger i hög grad i Sveriges intresse, eftersom ingen underrättelsetjänst eller stat ensamt kan sammanställa alla relevanta underrättelser för att stävja hot såsom militär aggression, internationell terrorism, cyberangrepp och utveckling av massförstörelsevapen.

En inriktning som hänför sig till detta nya ändamål kan bara lämnas av regeringen. All inhämtning genom signalspaning, oavsett för vilket ändamål signalspaningen ska ske, förutsätter tillstånd av Försvarsunderrättelsedomstolen.

Siun granskar all försvarsunderrättelseverksamhet som FRA bedriver, det vill säga även den verksamhet som kommer att ske med stöd av det nya ändamålet.

Den nya lagstiftningen ger FRA förbättrade möjligheter att åstadkomma den samhällsnytta som efterfrågas av oss. Samtidigt är behandling av personuppgifter och ändamål för vår försvarsunderrättelse- och informationssäkerhetsverksamhet begränsade i syfte att skydda enskildas grundläggande fri- och rättigheter.

FRA genomför säkerhetsgranskningar

Vid sidan av signalspaningen stödjer FRA statliga myndigheter och statligt ägda bolag som har särskilt skyddsvärd verksamhet i deras arbete med informationssäkerhet. Vilka verksamheter som kan få FRA:s stöd bestäms i samråd med Säkerhetspolisen.

Generellt kan vi konstatera att säkerheten hos myndigheter och statliga bolag inte är dimensionerad för den hotbild vi ser. Samtidigt har medvetandet ökat rörande riskerna och de behov som dessa för med sig.

När vi genomför säkerhetsgranskningar hos våra uppdragsgivare kan vi se att det med relativt enkla metoder och med kända angreppsverktyg ofta går att ta över nätverken och it-system utan större problem. Inte sällan är det samma säkerhetsbrister som går igen hos många organisationer och som varit kända länge.

FRA har sedan början på 2000-talet genomfört flera hundra säkerhetsgranskningar hos myndigheter och statliga bolag. Bristerna är i stort desamma som under tidigare år.

Samtidigt finns det organisationer som tydligt förbättrat sina nätverk och it-system, samt sina rutiner på ett sätt som inte alls är undermåligt. Variationen i kvaliteten är stor.

Här är de vanligaste bristerna vi finner:

- Otillräcklig kunskap om hotbilden och otillräckliga resurser.
- Bristande förståelse hos ledningen för behov av åtgärder
- Outsourcing skapar sårbarheter och försvagar informationssäkerhetskompetensen inom organisationen
- Bristande kravställning vid nya upphandlingar och avtal. **Vilket i sin tur kan leda till:**
  - Grundläggande svagheter i utformningen av nätverk och it-system
  - Brister i intern dokumentation och regelverk kring informationssäkerhet
  - Existerande säkerhetsfunktioner i system används inte
  - Brister i separationen mellan system
  - Bristande lösenordshantering och -policy
  - Generellt begränsad förmåga att hantera it-incidenter
  - Avsaknad av/felaktigt implementerad multifaktorautenticering
  - Bristande kontohantering såsom livscykelhantering och administratörsrättigheter

‹ NORRKÖPING 2021-07-03. Ungefär 500 Coopbutiker fick tillfälligt stänga efter att kassasystemets slutat fungera i samband med en cyberattack som drabbade organisationer över hela världen.
FRA stödjer inte näringslivet, men samhällsviktiga myndigheter och statligt ägda bolag i deras informationssäkerhetsarbete.
Foto: Jeppe Gustafsson/Shutterstock

Joakim

Han är ”ganska bra” på att laga saker. Joakim sadlade om från radiobasstationer på Ericsson och blev via en utbildning i musikteknik en medarbetare som får tekniken att fungera. Nu jobbar han på FRA, precis som mormor gjorde.

”Då är det lätt att känna att man har ett viktigt jobb”

Joakim är ingenjör och jobbar på en av FRA:s stationer ute i landet. Han ser till att tekniken fungerar och är i gott skick.

– Får jag ett bord med prylar och en uppgift så löser jag det ofta. Det är i hög grad vad jobbet handlar om, att lösa problem helt enkelt.

Joakim växte upp på en liten hästgård. Gjorde lumpen i pansartrupperna.

–Att FRA fanns visste jag, mycket för att min mormor jobbat där på 50-talet. Hennes föräldrar hade varit missionärer i Kina så hon hade kunskaper i språk, det var vägen in till myndigheten för hennes del.

Runt millennieskiftet jobbade Joakim på Ericsson och tillverkade radiobasstationer. Efter ett ägarbyte skulle fabriken läggas ned.

–Jag som lödde och trimmade komponenter på kretskort hade tur. Veckan innan vi alla varslades, fick jag okej på att gå en felsökarutbildning. Och det kunde de ju inte backa från. Utbildningen var på ett halvår. Jag fick smak på att plugga igen. Först Komvux och sedan högskola där jag läste music engineering.

Det visade sig att det utbildningen inte innehöll så mycket studioteknik som studenterna trott utifrån kursbeskrivningen. Istället var det mycket programmering och algoritmer. De flesta av Joakims kurskompisar hoppade av, men Joakim och några till tog examen.

–Jag har alltid velat fixa saker som inte funkar. Så jag gick fler kurser inom it.

Sedan var det dags för ett riktigt jobb, på Svenska spel där han jobbade med data och drift.

–Treskift, för folk spelar dygnet runt. Jag fick familj, och en son med ett sällsynt syndrom. Skiftgång funkade inte så bra längre.

–Så jag sökte mig till FRA. Det kändes naturligt och bra från början. Allt det där brokiga jag pluggat sammanfattas i min tjänst på FRA. Till och med musiken är till nytta, för det liknar på många sätt signaler och matematik.

Vad ska man vara för person för att trivas på FRA?
–Många är lite som jag. Lugna, trygga, lite nördiga kanske, och behöver inte framhäva sig själva. Trevliga och bra människor helt enkelt.

–På FRA bidrar man till att Sverige kan ha koll på vad som händer runt gränserna. Säkerhetsläget i världen och terrorhot ingår i det vi arbetar med.

–En gång hjälpte jag till med tekniken i en insats som jag inte fick reda på vad det handlade om just då. En tid efteråt hörde jag en dragning om en antiterrorinsats som jag förstod var just det som jag haft en roll i. Då är det lätt att känna att man har ett viktigt jobb.

Du är en ”klurig kille”?
–Jo det kan man kanske säga, jag är väl ganska bra på att laga saker med det som finns att tillgå. Idag mekar jag med en Jeep, som jag faktiskt använder i jobbet när det blir himla snöigt och man måste fram till någon installation.

Mormor då? Hon som jobbade på FRA på 50-talet?
–Idag är hon 97 år och tycker att det är jättekul att jag jobbar på FRA!

”Jag har alltid velat fixa saker som inte funkar.”

Tillsammans är vi starkare

Det försämrade omvärldsläget påverkar Sveriges säkerhet. Osäkerheten och de spänningar som nu råder i vårt närområde kan komma att pågå under lång tid.

– Rysslands krig mot Ukraina och den allvarliga kris som världen nu kastats in i påverkar förstås också vårt närområde, säger Björn Lyrvall, generaldirektör för FRA.

Hoten mot Sverige kommer från flera håll och handlar inte bara om den militära arenan. Andra stater utnyttjar cyberoperationer för att hitta sårbarheter, skaffa sig information, utföra påverkansoperationer eller utföra spionage mot industri- och forskningsmiljöer.

– Hoten har förändrats över tid och är idag mer komplexa än tidigare. Hotbilden har breddats och riktar sig både mot vår militära förmåga, vårt ekonomiska välstånd och mot våra fri- och rättigheter. En stor del av detta utspelar sig på cyberarenan och där måste vi göra Sverige till ett svårt mål, säger Björn Lyrvall, generaldirektör för FRA.

I en orolig tid är det avgörande att samarbetet mellan FRA, Säkerhetspolisen och militära underrättelse- och säkerhetstjänsten Must blir allt djupare inom flera olika områden. Tillsammans har de tre organisationerna en unik kunskap om hoten mot Sverige och svenska intressen:

– Ryssland och Kina genomför antagonistiska aktiviteter riktade mot Sverige och svenska intressen. Båda länderna kan använda sig av hela samhällets resurser och deras underrättelse- och säkerhetstjänster är resursstarka, säger Lena Hallin, chef för Must.

Samarbetet mellan Sveriges tre underrättelse- och säkerhetstjänster fortsätter att utvecklas på alla nivåer.

Cheferna för FRA, Säkerhetspolisen och Must träffas regelbundet, och det gör även medarbetare på alla nivåer inom organisationerna.

– Det strategiska och det operativa samarbetet mellan våra tre organisationer är helt avgörande för att möta säkerhetshoten från våldsbejakande terrorism, främmande makt och den ökande underrättelseverksamheten. Tack vare samarbetet med FRA och Must har vi nått framgångar i operativa ärenden som vi annars inte skulle haft, säger Charlotte von Essen, säkerhetspolischef.

Andra exempel på formaliserade samarbeten är NCT (Nationellt centrum för terrorhotbedömningar) och det nystartade nationella cybersäkerhetscentret.

NCT:s uppgift är att göra strategiska bedömningar av terrorhotet mot Sverige och svenska intressen och därmed kunna ge en tidig förvarning om sådant som kan påverka hotbilden.

Nationellt cybersäkerhetscenter, där förutom FRA, Säkerhetspolisen och Försvarsmakten även Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ingår, ska stärka Sveriges förmåga att förebygga, upptäcka och hantera cyberhot mot Sverige. Centret har också en nära samverkan med Polisen, Post- och telestyrelsen samt Försvarets materielverk.

– Tillsammans är vi starkare. Både underrättelsetjänst och gemensam cybersäkerhet är lagarbete och att vi stödjer varandra är avgörande för Sverige, säger Björn Lyrvall.

‹ Björn Lyrvall, generaldirektör för FRA, Charlotte von Essen, säkerhetspolischef och Lena Hallin, chef för Must.
Foto: Magnus Glans

Vem är smartare än en kryptolog?

Under 2021 bidrog FRA till innehållet i boken ”Är du smartare än en kryptolog? Tankenötter från FRA”, som gavs ut av ett privat förlag.

Genom signalspaning inhämtar man krypterad trafik och forcerar sedan kryptot för att kunna ta del av innehållet som klartext. FRA har bidragit till boken för att stimulera intresset för kryptologi och förhoppningsvis locka en och annan med intresse och talang att söka sig till vår myndighet.

Varför kryptera? Och varför knäcka krypton?
Underrättelsetjänst har i alla tider varit beroende av att kunna tillgodogöra sig innehållet i andra sidans kommunikation. På kort sikt på ett slagfält: Var finns fienden? Vilka skärmytslingar föregår anfall och vilka avser att förvirra oss? Under fredstid handlar det mer om att förstå vad stater i ens närområde har för långsiktiga mål och önskningar. Finns det hot och hur ser de ut?

På samma sätt finns behovet att skydda den egna kommunikationen från att läsas i klartext av motsidan. Därför tillämpas signalskydd, som handlar om att kommunicera säkert. Kryptologi är alltså viktig för att skydda svenska system.

Forcerat krypto grunden för FRA
De nazistiska ockupationstrupperna i Norge kommunicerade under andra världskriget med Berlin via svenska telegrafkablar. De förstod att svenskarna kunde tänkas avlyssna trafiken, så de krypterade den. Genom en legendarisk bedrift av Uppsalaprofessorn i matematik Arne Beurling kunde Sverige snart forcera det tyska kryptot, vilket under flera år gav oss insikter i Nazitysklands målsättningar och löpande agerande.

Verksamheten blev snabbt så omfattande och viktig att den fick utgöra grunden för en ny myndighet, FRA.

Krypto förekommer numera i långt mer än statsangelägenheter och väpnade konflikter. Inte heller terrorister vill avslöja sina mordiska planer. På senare år krypteras ofta vardaglig digitaliserad kommunikation, exempelvis i e-post och sociala medier. Att ha kompetensen att inte hejdas av krypteringar är därför alltjämt en viktig förmåga hos framgångsrika underrättelsetjänster.

Ett par exempel från boken finns på nästa uppslag.
Dessa och många andra knåp och övningsuppgifter finner ni boken. Där finns också facit. Tjuvtitta inte.

‹ Att lösa krypton kan vara ett tålamodsprövande arbete. Här anteckningar från Arne Beurlings arbete med att forcera ett tyskt krypto från 1940. Idag använder vi datorer till det som förr krävde papper och penna.
Foto: FRA

Krypto

1. Först ett lätt:

Ord som Gun gillar

Gun gillar en viss typ av ord.
Hon gillar orden:

- and men inte mås
- butter men inte sur
- fat men inte tallrik
- gem men inte klammer
- slug men inte listig

Vilket av orden i var och en av dessa par gillar hon?

- far eller mor
- ko eller get
- maka eller make
- haka eller kind

2. Sedan ett som nog är rätt knepigt:

FRA-klassiker 6

Detta är ett krypto som i boken kallas ”FRA-klassiker 6”, av vigenere-typ.

NHWQP NRGUX PVUSN SJXPA MYYBH
MVIOI CKNLT VPMGM AEDIV BPBNH
FVMYV DJYCT MMVZR APBJF OZRAT
VQUPU CUOMC ZCIWM VIOIP ZBJCI
JHRMC NCWCM LTUPL ZUCRI OIPZB IPS

Christoffer

Att börja på FRA innebar byte av både karriär och hemort för Christoffer. I nuvarande jobb på Gotland är han del av den larmklocka som FRA:s verksamhet utgör för försvaret av Sverige. Det kräver förmåga att prioritera och göra bedömningar i stunden.

”Ett intellektuellt hantverk”

Christoffer jobbar på en av FRA:s stationer, den ligger på Gotland. Flertalet av FRA:s övriga stationer är hemliga vad gäller deras funktion och placering.

–Vi är ett sammansvetsat gäng. Det blir ofta en familjär och informell stämning som jag tror är svår att nå på huvudanläggningen på Lovön med de många hundra som jobbar där.

För Christoffer började vägen till FRA när hans flickvän började studera till veterinär. Eftersom den utbildningen ges i Uppsala, avbröt båda sina studier i Lund och flyttade dit. I Uppsala kan man också plugga ryska och det gjorde Christoffer. Sedan geopolitik och geomorfologi. Just som flickvännen blev färdig veterinär, såg Christoffer en jobbannons från FRA. Och snart bar flyttlasset till Gotland, en plats de tidigare knappt varit på.

–Planen var enkel: Vi bestämde att vi köper ett hus, ger det två år, öppnar en flaska vin, häller upp och frågar varandra ”Trivs vi?”.

Följde ni planen?
–Ja. Jag sa ”Vill du flytta?” Hon svarade ”Nä”. ”Inte jag heller”. Så var det klart.

Christoffer började som operatör. Då tar man emot, bedömer och hanterar det som spaningssensorerna inhämtar. Nu har han gått vidare till att leda operatörer och att utveckla verksamheten.

–Vi har extremt kompetenta operatörer. Råvaran ska följas av en lika bra process att rapportera. Det jobbar jag med nu.

Hur är en operatör som person?
– Alla som arbetar minutoperativt måste kunna hålla huvudet kallt. Prioriteringar är viktiga. Faktorerna är flytande eftersom det är främmande makt som bestämmer hur mycket energi vi måste lägga på A, B eller C, eller allt samtidigt. Att kunna fatta beslut på kort tid är avgörande. Man hinner inte göra för- och nackdelslistor då.

–Spaningen är i hög grad ett intellektuellt hantverksarbete. Det är en fråga om erfarenhet och känsla. När man till exempel hör att en främmande radar inte låter som den ska – är det något nytt i utrustningen hos främmande makt, eller något fel i vår egen utrustning? En erfaren operatör kan göra den bedömningen i stunden.

–Häftigt att se nyanställda gå från att spana intensivt och fokuserat, till att göra jobbet mer tillbakalutat i stolen. Då har de fått tryggheten i att känna vad som pågår.

–FRA:s funktion som totalförsvarets larmklocka har fått ny aktualitet sedan 2014. Larmklockan är FRA, och mina kolleger utgör klockans kläpp. Vi förser uppdragsgivarna med information innan de själva kan se att det händer saker.

Är det ett kul jobb, då?
–Det är mentalt väldigt stimulerande. Våra kunder ger bra feed-back. Det ersätter utan tvekan den glädje man skulle kunna ha av att sitta och prata om sitt jobb med sina kompisar.

När min fru berättar om en operation förstår jag inte alla de veterinärmedicinska detaljerna, även om jag ju är glad om det gått bra. Samma sak gäller ju motsatt, speciellt som jag inte kan gå in på detaljer och exempel. Vad vi jobbar med är ju trots allt inte det viktigaste när vi umgås med dem vi älskar.

Hur sammanfattar vi det här?
–Att arbeta inom underrättelsetjänsten är lätt beroendeframkallande, på ett positivt sätt. Det blir inte monotont och tråkigt. Det finns alltid något som höjer adrenalinnivån och fantasin, om aldrig så lite, varje dag.

Gotland då?
– Gotland är vackert och egenartat. Kustlinjerna, lövskogarna, klipporna och martallarna längst havet. Efter fyra år är det mycket kvar att utforska. Visby har restauranger, vinbarer, utställningar och konserter – överväldigande mycket för att vara en så liten stad.

”Vi har extremt kompetenta operatörer.”

Informationssäkerhet på schemat

Den som har kompetens inom informationssäkerhet har inte svårt att finna jobb. Bristen är nämligen skriande. Det gäller i Sverige, i Europa och i hela världen – överallt där digitala system tagit över vitala samhällsfunktioner behövs fler personer med rätt kompetens än vad som finns att anställa. Bristen hämmar digitaliseringen, inte minst hur den kan genomföras och upprätthållas med god säkerhet mot cyberintrång och -attacker.

Istället för att bara slåss om den kompetens som finns, vill FRA stimulera ungdomar att välja att utbilda sig inom it och då speciellt inom cybersäkerhet.

En oktobermorgon steg 14 elever från det kommunala gymnasiet Stockholm Science and Innovation School in på FRA:s område på Lovön. Under några dagar fick de en kvalificerad orientering i informationssäkerhet. Hur går en angripare till väga när de tar över, skadar eller stjäl information från nätverk? En fiktiv myndighet hackades, och eleverna drog slutsatser rörande exempelvis hur man bättre konfigurerar en webbplats.

De fick även inblickar i FRA:s andra verksamheter och besöka myndighetens museum. Kursen organiserades av FRA:s ordinarie personal och dessa var också lärare på kursen.

Eftersom en liknande kurs sommaren 2018 hade haft så stor övervikt av killar (blott en tjej av 15 deltagare), valde vi och skolan att denna gång vända oss till kvinnliga och ickebinära elever.

Utvärderingen var positiv från både eleverna och vår egen personal. Den stora förhoppningen är att vi med denna och liknande insatser stimulerar ungdomar att söka sig till utbildningar inom it-säkerhet. De får garanterat viktiga arbetsuppgifter och en god arbetsmarknad över hela världen – exempelvis hos oss på FRA.

‹ Elever från Stockholm Science and Innovation School besöker FRA.
Foto: FRA

Lotta

Lotta arbetar inom FRA:s fastighetsfunktion. När FRA bygger nytt och flyttar runt är hennes uppdrag att de nya arbetsplatserna ska vara bra.

”Konsten att få allt på plats”

Alla på FRA ska ha någonstans att jobba och arbetsplatserna ska vara bra. Lotta är projektledare inom FRA:s fastighetsfunktion på Lovön. Det blir att bolla mellan gamla hus, modulhus och nybyggen.

När Lotta var 25 år hörde hon för första gången talas om FRA, när hon träffade några av myndighetens anställda.

–Men de sa ingenting om vad de gjorde på jobbet, bara att de jobbade här. Det var först senare som jag förstod genom nyhetsförmedlingen att FRA gör viktiga saker för vårt samhälle.

Lotta har utbildningar inom ekonomi, HR, arbetsmiljö och fastighetsutveckling.

–En bred bakgrund som jag har nytta av vid planering och implementering av projekt för arbetsplatser och arbetsmiljö.

–Jag var länge konsult, tidigt som telefonist och sedan vidare med uppgifter inom ekonomi och personal. Bra vagga, för jag fick se så många olika jobbkulturer och arbetsplatser. Har till och med jobbat på ett ställe med en gammal proppväxel, med banankontakter. Det gick att tjuvlyssna om man hade velat.

Senare i yrkeslivet hade Lotta uppdrag som chef inom kontor, ekonomi, och personal. De senaste åren uteslutande med olika fastighetsprojekt från idé till inflyttning.

FRA:s anställda på Lovön arbetar i hus från 40-talet och framåt, dessutom en samling modulhus. Det är myndigheten Fortifikationsverket som bygger och tar hand om byggnaderna, utifrån FRA:s behov.

–Husen varierar en hel del, beroende på när de byggts. När FRA:s första större kontorshus tas i bruk under 2022 innebär det en rejäl modernisering på alla sätt.

Hur brukar människor generellt reagera när man genomför flyttar?

–Dom blir glada! De som är mest frågande eller oroliga från början är faktiskt de som brukar vara mest nöjda när saker och ting är klara. Fast det gäller förstås att göra rätt.

att vi låser dörrar och har säkerhetsskåp. Det är verksamhetsbehov som styr, det finns många olika sorters lokaler. FRA på Lovön är ett litet campus, mellan skogsbrynen och åkrarna. Här arbetar vi och lämnar sällan området under arbetsdagen. Det är en viktig skillnad.

–Mina kolleger har koll på Sveriges närområde och på hot mot Sveriges

”FRA på Lovön är ett litet campus.”

Vad är det egentligen för skillnad mellan kontor hos FRA och kontor på arbetsplatser i allmänhet?

–Mycket enskilda rum och en del gemensamma arbetsrum – men inga kontorslandskap. En massa säkerhet, säkerhet. Jag är glad om mitt arbete kan bidra till att de och alla andra på FRA har en arbetsmiljö som stödjer deras arbete.

I EN VÄRLD som blir allt oroligare och mer oförutsägbar är FRA:s uppgift densamma som den alltid varit. Att genom kunskap om omvärlden bidra till Sveriges säkerhet och oberoende. I den här årsrapporten har fem av våra medarbetare fått lite extra utrymme för att berätta om sig själva och om sitt jobb.

FRA:S MEDARBETARE KAN inte alltid – som exempelvis framgår av den här rapporten – berätta alltför mycket om sig själva. De kan inte alltid avslöja sina namn eller visa sina ansikten. Men de finns. Och de gör sitt jobb. Varje dag, dygnet runt, året om – finns de där för att skydda Sverige, vår demokrati och vårt sätt att leva.

Årsrapporten är framtagen i ett samarbete mellan FRA och Springtime–Intellecta.
Foto: Christoffer Edling (GD och medarbetarbilder).
Tryck: Stema Specialtryck AB, 2022

FRA

www.fra.se